

Den mer koncentrerade än expanderande

Fritänkaren

alternativ oberoende kulturtidskrift

för bl.a. litteratur, musik och film,

Nr. 32 Vårdagjämningen 1995

Tredje årgångens nummer 5.

Redaktör och producent: Christian Lanciai

Fritänkaren beräknas utkomma med 12 nummer årligen eller mer på budgetbasis i anspråkslös form utan kommersiella annonser.

Innehåll i detta nummer :

Fallet Gandhi	2
Dominique Lapierre (med kommentar av <i>doktor Sandy</i>)	3
M. M. Kaye	5
Gotisk historia, del 24, av <i>John Bede</i>	5
Den eviga frågan - fortsättning	8
Waldsteinsonaten (Beethoven, Busoni, m.fl.)	10
Filmer (klent den här gången)	11
Vad tibetanerna protesterar emot (<i>J.B.Westerberg</i>)	12
Himalayaturer, del 2 : <i>till Mussoorie</i>	13
En Kul Turrea, del 5	16
En ursäkt för Hugo (ang. bl.a. ologisk paginering)	18

På beställning kan såväl tidigare nummer som enbart tidigare artiklar och följetongavsnitt erhållas. Utom inom Sverige distribueras tidskriften även till de flesta andra länder i Europa samt några i Asien och Amerika på svenska samt (hittills tre nummer) på engelska.

Tidningen är som vanligt personlig men får överlåtas.

Göteborg i medlet av mars 1995.

Vid hemkomsten från Indien ställdes det flera frågor om Gandhi och främst: vem var han egentligen? Här är en liten resumé av fallet:

Fallet Gandhi

Mohandas Gandhi var Indiens landsfader, arkitekten bakom Indiens självständighet från engelsmännen, som han arbetat på i mer än 20 år, dyrkad av alla hinduer och betraktad som helig, när han ett halvt år efter självständigheten vid en ålder av 78 år blev mördad under en offentlig aftongudstjänst med tre skott av en hindu. Och den hindun var inte ensam. I veckor hade en grupp på åtta personer planerat att mörda den gamle mannen. Det var ett i högsta grad överlagt mord genomfört av etablerade samhällsmedlemmar som tänkt noga igenom det hela hur länge som helst. Mannen, som till slut tog själva mordet på sig, blev avrättad som mördare, medan nästan alla hans medbrottslingar fick lindriga straff eller frikändes. Mördarens bror övergav aldrig sin tro på att mördaren hade gjort rätt och såg det som sin plikt att ständigt rättfärdiga mordet inför eftervärlden.

I väst har man tenderat att betrakta mordet på Gandhi som ett vettlöst terroristdåd, men så enkelt var det inte.

Vem var då Gandhi? Var han verkligen en helig man, eller var han den politiske narr, som Churchill mest betraktade honom som?

Problemet har sina rötter i 1800-talet. En av Gandhis tre läromästare var Leo Tolstoj, och de hann korrespondera innan Leo Tolstoj gick ur tiden 1910. Tolstoj hade två lärjungar av världsformat: Lenin och Gandhi. Tolstoj hade en passion för att blanda sig i politik och försökte till och med läxa upp tsaren, men hans politiska inblandningar var vanligen lika dilettantiska som olyckliga. Emellertid var Gandhi och Lenin två lärjungar som passade perfekt in i hans personliga önsketänkanden.

Tolstojs passion för politik går tillbaka till 1855, när han deltog i Krimkriget och dokumenterade belägringen av Sevastopol. Hans brev om ryssarnas nederlag mot engelsmännen skälver av indignation och vrede. Ett latent hat mot den brittiska nationens maktställning kan spåras till dessa upplevelser och blommar sedan ut ganska flagrant i hans ålderdoms stridskrifter mot imperialismen. I "Uppståndelse" blir han nästan partisk för kommunisterna, som kräver tsarens avrättning; och hans klavertramp in i den ortodoxa kyrkan, som han brännmärker för att den stödjer tsaren, skaffar honom en bannlysning från den ortodoxa kyrkan, som kallar honom Antikrist och en falsk profet.

I Lenin får Tolstoj den perfekta allierade mot tsaren och kyrkan, och i Gandhi får han den perfekta allierade mot det förhatliga brittiska imperiet. När Tolstoj dör, för Lenin och Gandhi hans anda och verk vidare: idén om total pacifism, passivism och total motståndslöshet mot allt förtryck, för Gandhi vidare från Tolstoj.

14 augusti 1947 kröns Gandhis politiska livsverk med Indiens äntliga självständighet, som i praktiken betyder slutet för det brittiska imperiet. Man skulle kunna tro att därmed Gandhis alla problem var över, och att han från den dagen skulle kunna vila på sina lagrar. I stället är det där som Gandhis värsta problem börjar. Självständigheten blir i själva verket en katastrof för Indien på grund av delningen av Punjab och Bengalen mellan Indien och Pakistan. Den som genomdrev denna delning var en enda man: Mohammed Ali Djinna, de indiska muslimernas ledare, en egendomlig sammansättning av självmotsägelser, muslimernas allsmäktige ledare som själv varken var religiös eller någonsin satte sin fot i en moské, ett dödssjukt vrak som levde på whisky och cigaretter, och som bara levde

för sin vision av ett Pakistan och sin vilja att genomföra det. För att kunna genomföra sin vilja såg han till att hemligheten om att han var en döende man i tuberkulos aldrig kom ut. Hade hans kolleger på indiskt och brittiskt håll fått veta att han, den ende som krävde Indiens delning, var döende, hade de aldrig gått med på vare sig den artificiella statsbildningen Pakistan eller någon delning av Indien. Varken den siste vicekonungen earl Mountbatten eller någon annan indisk eller brittisk ansvarig ville ha någon delning av Indien; och hårdast av alla emot det var Gandhi, som anade den kommande Punjabkatastrofen. Gandhi var troligen den enda som verkligen kunde ha stoppat delningen, men när saken kom till kritan lät han ändå delningen ske. Sedan kom katastrofen med cirka 500,000 hinduer och muslimer massakrerade i Punjab av varandra, hinduer slaktade av muslimer i Pakistan och muslimer slaktade av hinduer på den indiska sidan. Detta var motivet till varför Poona-gruppen beslöt att mörda Gandhi: de ansåg att det var hans fel.

Självständigheten med dess laviner för att inte säga syndafloder av massakrer medförde ett sådant kaos, att Indiens förste premiärminister Nehru gick till Mountbatten och bönade om att han skulle återta befälet över Indien, vilket Mountbatten tillfälligt gjorde, tills det värsta var över. Det värsta var inte över förrän även Gandhi hade mördats den 30 januari 1948. Först efter det blev det varaktigt civil fred i Indien och Pakistan.

Gandhi tvivlade ofta själv på att han gjorde vad som var rätt. Hans berömda späkningar var inte bara ett raffinerat sätt att genom utpressning få igenom sin politiska vilja utan också ett uppriktigt självplågeri för att rannsaka sig själv. Och i allmänhet visade det sig att han hade haft rätt. Han fick alltid igenom sin politiska vilja, och det kanske enda moment där hans vilja inte räckte till var i frågan om delningen av Indien. För att avvärja delningen föreslog han att Djinna skulle få all makten i Indien, vilket naturligtvis Nehru, Patel och Kongresspartiet aldrig kunde gå med på. Genom att självständigheten måste innebära delning blev denna självständighet, Gandhis livsverk, som en bumerang, som slog mycket hårdare tillbaka mot Indien och främst mot Gandhi själv än mot engelsmännen, som var helt oskyldiga.

Naturligtvis var Gandhi en helig man och en oerhörd personlighet. Men rent politiskt var han tyvärr också en narr, då en politiker, som i hela sitt liv arbetar för sitt lands självständighet och sedan får se denna självständighet förverkligas till ackompanjemanget av inbördeskrig och massakrer på 500,000 av sina landsmän, inte kan betraktas som en lycklig eller framgångsrik politiker, i synnerhet inte om detta självständighets-trauma sedan dessutom inbegriper mordet på honom själv.

Dominique Lapierre (1931-)

Om någon nu levande författare med rätta borde betraktas som beundransvärd så är det denne fransman för den utsägliga möda han har lagt ner på åratals forskning före tillkomsten av varje ny bok. Han kan knappast kallas skönlitterär, men hans böcker är framför allt ovärderliga som nutidshistoriska dokument, med ett undantag: "Glädjens stad" från 1985, (behandlad i "Fritänkaren" nr 14,) som är ett mänskligt dokument av klassiska och universella dimensioner.

Sina första nutidshistoriska mästerverk producerade han tillsammans med amerikanen Larry Collins (född 1929), och först i raden av dessa var "Brinner Paris?" från 1965, sedermera även storfilm. Den behandlar det spännande skeendet i Paris

sommaren 1944, när general Eisenhower vägrade förlora tid på att befria staden, Hitler bestämde att den skulle förintas innan den övergavs, och initiativet till befrielsen stod mellan general de Gaulle och kommunisterna. Den dramatiska höjdpunkten i handlingen är när Hitler måste inse att hans tyskar inte kan hålla staden och då frågar: "*Brennt Paris?*" Svaret blev nej, och Hitler får sitt förfärligaste raserianfall.

Ett större epos är dock "*O Jerusalem!*" från 1972 om det skickensediga året 1948 av Israels första krig mot araberna för sin självständighet. Materialet är oöverskådligt i sin mångfald och i sitt ogenomträngliga myller av agerande personer på högsta nivå, bland vilka dock den mest iögonfallande och kanske avgörande episoden av alla är när Golda Meir beslutar sig för att resa till Amerika på eget initiativ, kommer dit med 10 dollar på fickan och återvänder till Israel med en check på 75 miljoner dollar - inledningen till den varaktiga amerikanska livlinan till Israel. Alla de andra bemärkta israelerna från hela historien efter 1948 framträder också, främst David Ben Gurion men även Menachem Begin som ledare för Sternligan med sitt dödliga attentat mot Folke Bernadotte, Moshe Dayan som redan då ett glänsande militärt snille, Jitzhak Rabin, den fåfänge kung Faruk av Egypten med sina patetiska illusioner och många andra, av vilka ett antal senare dukade under för attentat. Boken är mycket mer utförlig, koncentrerad och verklighetsförankrad än exempelvis Leon Uris' "*Exodus*".

Även denna kaleidoskopiska krönika överträffas dock av skildringen av Indiens öde 1947 med Gandhi som centralfigur. Man kan beskylla författarna för en okritisk beundran för Gandhi, men samtidigt måste man dock medge att de håller sig inom ramarna för en konsekvent objektivitet. Alla de avgörande aktörerna framställs historiskt korrekt och utan några subjektiva retoucheringar, från Attlee, Churchill och Mountbatten till Nehru, Jinna, Patel och Gandhis mördare, där sakligheten skördar triumfer. Ingen av författarnas böcker föregicks av ett så omfattande och rent encyklopediskt samlande av dokumentationsmaterial, av vilket blott en bråkdel koncentrerades till denna bok på 600 sidor, på engelska kallad "*Freedom at Midnight*".

Sedan fortsätter Dominique Lapierre på egen hand och frambringar sitt absoluta mästerverk "Glädjens stad" om Calcutta, som tidigare har behandlats. I viss mån är hans nästa bok "*Plus grands que l'amour*", "*Beyond Love*", en fortsättning till "Glädjens stad" samtidigt som denna hans hittills sista bok lämnar sin fullbordan åt framtiden. Boken behandlar nämligen Aids-problemet.

Den tar upp alla Robert Gallos inledande insatser i jakten på viruset och Luc Montaigners faktiska upptäckt av detta men befattar sig sedan inte närmare med den osmakliga duellen mellan de båda världsforskarna, slagsmålet om vem som var först med att hitta ett virus som, medan slagsmålet pågick, skördade ständigt fler offer. Boken förlorar sin inledande spänning inför detta avståndstagande från slagsmålet. Vi har bett doktor Sandy om en kommentar till boken, och han har skrivit:

"Boken slutar med kapitel 43 i ett frågetecken som fortfarande gäller. Dominique Lapierre har inte velat belysa, att för forskarna var det viktigare att finna viruset och få äran för upptäckten av det, helst med nobelpris, än att bota sjukdomen. Viruset påträffades, ingen fick äran för det fastän den rätteligen borde ha tillfallit Luc Montaigner, i stället fick många vanära för slagsmålet om äran, medan sjukdomen ännu inte är botad."

Kapitel 43 slutar med den definitiva isoleringen av viruset våren 1983. Sedan dess har det gått 12 år under vilka det enligt doktor Sandy inte har hänt någonting

mer, utom möjligen hans egen upptäckt av den tibetanska medicinens möjligheter, som ännu är oprövade och utforskade i västerlandet.

Bokens bästa sida är i stället vissa oegennyttiga läkares och filantropers kamp bara för att ta hand om patienter med moder Teresa av Calcutta i förgrunden. Det är för dokumenteringen av denna sida av Aids-bekämpningen som författaren förtjänar sitt högsta lovord, och det är just denna del av boken som ansluter sig till "Glädjens stad" moder Teresas Calcutta.

Tillsammans med Larry Collins har Dominique Lapierre även skrivit två böcker om tjurfäktning, bland annat om El Cordobés. Stilen i deras böcker kännetecknas av ett intensivt och uppriktigt engagemang utan gränser, en stark spänning som i verkliga thrillers, och ett oförblommerat språk, som inte försköner eller slätar över något av verklighetens mest avskräckande ingredienser. Därför är kanske så få av deras böcker översatta till svenska - i svensk litteraturtradition har tyvärr en viss prydhet tillåtits agera som en tyvärr allmänt accepterad extra dominerande censur.

M. M. Kaye

Denna mycket underhållande och spirituella engelska dam med rötter i Indien har skördat otroliga framgångar med sina lättlästa exotiska romaner från kolonialtiden. I första rummet står de båda stora indiska romanerna "Genom månskuggans dal", "*The Shadow of the Moon*" från 1957 (om sepoyupproret 1857) och hennes största bok "*The Far Pavilions*" från 1978, arbetad på under 15 års tid. Som ingen annan har M.M.Kaye tagit vara på de bästa sidorna av Indien och utvecklat dessa i sin kreativa fantasi till oemotståndliga kalastårtor. Styrkan hos henne är emellertid hennes språk. Hennes engelska är samtidigt lättflytande och kultiverad med sinne för poetiska vändningar och färgrika nyanser. Hennes böcker kan särskilt rekommenderas för sådana som vill bättra på sin engelska.

"*The Far Pavilions*" gjordes till en av de bästa filmer som någonsin gjorts för TV. Emellertid framträder här hennes svaghet: filmen är bättre än boken. Handlingen har drastiskt fått möbleras om med både omfattande nedskärningar av mycket material och framtoning av material som författarinnan helst velat fuska sig förbi. Disproportionen mellan denna underbara films makalösa balans och dramatik å ena sidan och bokens misslyckande i att få fram filmens höjdpunkter (utom *suttee*-episoden) antyder författarinnans formella svaghet. Hon kan skriva, hon älskar att skriva och får alltid sitt språk att blomma och läsarna att gotta sig, men hon rör sig fjärran från verkligheten. Hon bara fantiserar och romantiserar, och hon misslyckas exempelvis fullständigt med att få fram den psykologiska verkligheten bakom hinduernas sepoyupproret 1857 i "Genom månskuggans dal". Hon har aldrig lärt känna hinduerna, hur mycket hon än älskar Indien. Dessa brister hos henne kompenseras till fullo genom John Masters' romaner, som vi ska försöka återvända till i nästa nummer.

Gotisk historia, del 24, av John Bede.

(I förra numret upplevde vi hur Lennart lömskt blev mördad bakifrån och hur hans lik blev styckat och vräkt i floden. Men mördaren visste inte att Lennart lämnat kvar hemma hos sin hustru en kam med tydligen speciella egenskaper.)

Men då började Lennarts oroliga hustrus kam drypa av blod. Hon visade den för makens moder. Genast visste de vad som timat. Och Lennarts arma moder ger sig ensam ut i ödemarken för att söka sin döda sons lik. Efter många långa vandringar kom hon till den stygga Lovisas rika gård. Hon frågade Lovisa om sin son, men det onda käringkräket sade : "Jag vet intet om honom."

"Du ljuger!" utbrast den fromma modern och tvingade Lovisa att berätta sanningen. Då sade Lovisa att Lennart gett sig iväg för att skjuta Månälvens svarta svan.

"En sådan svan finns ju inte!"

"Jo, den finns, och den är dödens egen svan."

Förtvivlad gav sig Lennarts moder ut för att följa döde sonens spår. Hon kom efter utsägliga strapatser till den stilla dödsfloden och såg den svarta svanen där på vattnet. Hon frågade svanen:

"Ack, hulda fågel, besvara en olycklig moders ängsliga förfrågan: har du sett min son, den vackre gyllenhårige unge mannen? Ack, svara!"

Men dödens svarta svan var tyst såsom graven och teg såsom döden själv alltid tiger. Och den simmade bort från den arma moderns närhet.

Förtvivlad finkammade modern alla flodens stränder och strandstenar och grund och fann till slut vid en liten fors en död vit arm ligga ruttnande, och strax därpå fann hon en ensam död högerhand. "O ve!" ropte modern och kastade sig på den kalla frostbitna marken och låg där avsvimmad länge som vore hon död.

När hon vaknade värkte det hårt i hela hennes klena kropp. Men hon gav inte upp. Hon gjorde sig en väldig kratta av trädens grenar och började finkamma flodens vatten. Snart fick hon upp flera av gossens styckade lemmar: hans fötter, hans lår, andra armen, en del av bysten, en hand, ett halvt ansikte, och till slut saknades blott ögongloberna och det förgiftade hjärtat. Hur skulle hon få honom levande igen? Solens strålar var icke nog, biets honung var ej tillräckligt, hjortronens sötma var för klen, och alla jordens salvor dög ej därtill. Och förtvivlad låg hon där hos den döde sonen och grät och sörjde bittert över hans orättvisa död.

Han hade varit alla människors älskling. Oden själv hade lekt med honom och fostrat honom. Den gamle hade lärt honom runorna, och han hade kunnat använda deras makt. Men förbi var det nu med den arme hjälten, den folkkäre spjuvern, som gjort trettiosju ungmör med barn och tagit nästan lika många jungfrudomar.

Utan att upphöra gråter den barnlösa modern över sitt enda barns kropp, och tårarna rinner över den döde. De rinner i hans ögon och söker sig in i den ruttnande kroppens gångar och vindlingar och kanaler, och se! Av tårarna uppkommer ett nytt par strålande himmelsblåa ögon, och på det ställe där Lennarts mördare ryckt hjärtat ur kroppen och kastat det åt korpen, som ätit upp det och därav blivit vis, samlas alla moderns ymniga tårar och komprimeras och blir till en klump, som snart börjar pumpa det stelnade blodet. Ynglingen vaknar och frågar sin moder: "Vad har hänt?" Och det sista han minns är en smärta av pilen i ryggen som bränt till i hans innersta. Och modern, så lugn och så öm som vore han nyfödd, berättar det oerhörda fasliga bedrägeriet som han blivit offer för. Och hon hjälper honom att resa sig upp, och hon gör åt honom torftiga kläder, och sedan färdas de tillsammans hemåt. Så räddades Odens älskling, hans mest avhållna fosterson, från den digra och tysta döden, det enda i livet som tiger och därför det enda i livet som är hemskt.

Under tiden hade den arme besvikne Ilmar kommit tillbaka från polstjärnans land, och han beklagade sig nu inför Oden. Och den gamle sade med kraft:

"Hade de en gång lovat dig en hustru så skall de även ge dig en hustru. Nu far vi dit tillsammans."

Och de byggde tillsammans ett präktigt skepp, varvid Oden en dag högg sig så olyckligt i benet med yxan att hans blod fyllde tre småbåtar. Men såret förbands och blev helt, och därefter seglade de iväg till den avskyvärda otäckans avlägsna ensliga gård.

Och efter många procedurer och ceremonier fick Ilmar i alla fall till slut trots allt sin efterlängtnade välförtjänta brud, fastän bruden inte var villig. Hon ville inte lämna hemmet och förlora sin oskuld, sin jungfrudom och sin barndoms trygga vrå, och ej heller ville häxan Lovisa skiljas från henne, men Oden genomdrev sin vilja och äktenskapet blev till, till fröjd för männen och till sorg för kvinnorna. Och belåten kunde Ilmar fara hem med sin älskade hustru under trofast beskydd av den gamle långskäggige Oden.

Under tiden bodde Lennart hemma och var lika svår på kvinnor och gamman som alltid. Han fick en dag veta att det skulle bli ett nytt bröllop inåt landet. Han struntade i att han inte var bjuden och for dit på bröllopet. Gladeligen klampade han in i bröllopsstugan, satte sig i finaste stolen så klumpigt att den brakade ihop till brasved, varpå han flyttade sig till bästa bänken, själva högsätet, som också knakade, sviktade och brakade men ej gick sönder. Där satt han sedan och väntade sig bli serverad av finaste ölet, skinkan och brödet.

"Varför bjuds det ingenting här?" ropade han när han inte fick någonting. Då bar någon åt honom en stinkande kväljande brygd som kryllade av maskar och ormar och ödlor och paddor och tvestjärtar och slemmiga larver. Innan han drack ur bägaren tog han fram sin metkrok och metade i den. När han fångat upp varje larv, varje mask, varje tvestjärt, varje stinkpadda, varje orm, varje ödla och varje tusenfoting med sin oemotståndliga metkrok och oskadliggjort alla äckeldjuren drack han ur pokalen till botten med god lust. Sedan ropade han: "Hit med mera öl!"

Men nu blev husfadern vred av självbjudne gästens otillständiga uppförande. Han trollade fram en stor smutsig vattenpöl på golvet och skrek: "Här har du vatten att dricka!"

Lennart svarade: "Jag är inte den som slafsar vatten ur små sumpar," och trollade fram en törstig tjur på golvet som genast drack upp allt vattnet ur pölen.

Då trollar äldsta sonen i huset fram en jättelik uthungrad varg, som genast gör slut på oxen och äter upp honom.

Då skaffar Lennart fram en vacker fet hare som löper förbi ulvens nos. Då trollar sonen i huset fram en hund som ger sig på haren.

Då frambringar Lennart en ekorre som hoppar upp i taket till hundens förtrytelse.

Då kommer från husmodern en mård som vill äta upp ekorren.

Men Lennart skapar en räv som äter upp mården.

Husfadern frambringar en höna som räven sätter efter.

Från Lennart kommer en hök som nappar åt sig hönan och sliter sönder den.

Då ropar husfadern: "Ge dig av, trollkarl! Ut ur mitt hus!"

"Mig skrämmer du inte," sade Lennart.

"Då får jag jaga ut dig!" sade husfadern och tog till svärdet.

"Försöka du ger," svarade Lennart och tog fram sitt i självförsvar. Och så var striden i full gång. Snart blev husfadern ett huvud kortare. Huvudet rullade med kraft längs med golvet ända tills väggen hejdade dess framfart. Då sade Lennart: "Nu kan festen börja, för nu är vi av med bråkmakaren. Ge mig vatten att tvätta av mig blodet i!"

Men nu reser sig alla emot honom, och han måste fly för livet. Nu har han fiender överallt och ingenstans att ta vägen. Han måste bege sig ur landet. Över havet mot sydost seglade han tills han kom till ett folk på andra sidan havet som inte kände honom. Hos dem levde han lyckligt. Han låg med nya töser varje dag och gick på nya fester varje dag. Till slut fanns det bara en piga i hela det landet som han inte känt.

När han varit borta från hemmet i tre år reste han tillbaka dit. Men när han kom tillbaka hem fann han sin gård nedbrunnen och alla sina ägor förstörda, och ensam långt ut i skogen helt isolerad levde hans stackars gamla mor i ett eländigt kyffe, en dragig koja, en kall jordkula. Hans hustru var död. Hans fiender hade förstört all hans egendom, dödat hans hustru och fördrivit hans moder. Men han byggde upp allting igen. Men knappt hade han gjort sin gård och sitt jordbruk grönskande igen och alla de sina lyckliga igen, så gav han sig igen ut på havet på nya äventyr.

(Därmed är Lennart ute ur sagan. I nästa nummer får Ilmar nya kärleksbekymmer, och Odens saga avslutas.)

Den eviga frågan - fortsättning.

Det har kommit synpunkter på vår diskriminering i den antika litteraturen. Hur kan man utelämna Pindaros? har det frågats. Eller Sapfo? Eller Anakreon? Eller dussintals andra gamla grekiska poeter?

Beträffande denna fråga är det helt enkelt så, att förvisso är alla dessa gamla grekiska poeter fullständigt oundgängliga - om man kan läsa dem på grekiska. Det är nämligen mycket svårt att göra dem rättvisa i översättningar. Så ta dem alla med till den öde ön, ju fler desto bättre, men bara om ni kan eller orkar läsa dem alla i original.

Många andra kandidater till vår "evighetslista" har också tagits upp av opponenter, men kruxet med vårt spørsmål var ju just det att vi skulle anstränga oss för att begränsa oss. Så förvisso är den gode Sallustius helt omistlig med sina skarpa historiska annaler, och även Arrianos' förträffliga Alexander-biografi - och alla andra antika klassiker också, från Julius Caesar till Plotinos, från Herondas och Epiktetos till Josefus Flavius och alla Nya Testamentets apokryfer, men då har vi redan glömt det här med begränsning och börjat ta med oss hela Alexandria-biblioteket till den öde ön.

Så låt oss gå hårdare fram fortsättningsvis och verkligen koncentrera oss på det väsentliga. Med den kristna epoken börjar den kinkiga medeltiden med dess uppsjöar av kristen och muslimsk litteratur, som båda dras med det besvärliga problemet subjektivitet. I stort sett all kristen och muslimsk litteratur under medeltiden är partisk och tendentiös, vilket gör det väldigt svårt att i denna djungel hitta någon blomma som passar vår speciella trädgård. Till de mest subjektiva och voluminösa hör Augustinus, så lämna gärna den vildvuxna urskogen kvar ute i djungeln där den hör hemma, och det samma gäller Thomas av Aquino och alla de

andra etablerade kyrkoledarna, med ett strålande undantag: Franciscus av Assisi. Hans små blommor samlade och upptecknade av hans små medbröder och medsystrar jämte hans dikter och legenderna om honom utgör den ojämförliga pärlan i kristen uppbyggelselitteratur, och den är så kostlig, att den utan vidare är allmängiltig även utanför kyrkan. Det samma gäller den strålande avslutningen på den kristna medeltiden, Thomas à Kempis "Om Kristi efterföljelse", den bok som Dag Hammarskjöld hade med sig på sin sista resa när han omkom.

Den islamska litteraturen då? Finns där också liknande undantag? I så fall hör åtminstone inte Koranen dit, den argaste bok som någonsin har skrivits, där 60% av innehållet har tagits från Gamla Testamentet i arabisk omredigering och 8% från Nya Testamentet, en på grund av förkunnelsen av "heligt krig" och utlovnningen av "houris" i paradiset till alla martyrer i det heliga kriget ytterst olämplig bok att bygga upp en ny världsreligion på. Men lyckligtvis förekom det sedermera även kättare. Profeten förbjöd bland annat berättandet av "fabler", varför just dessa fabler blev särskilt populära bland folket. En del samlades omsider i verket "Tusen och en natt", som man mycket väl kan ta med sig till den öde ön mycket hellre än Koranen, fastän de flesta sagorna bara är upprepningar av varandra; men pärlor som "Sinbad Sjöfararen" och "Ali Baba" står sig mycket väl i sällskap med fader Perrault och gåsmors sagor, bröderna Grimm och H.C.Andersen.

Ett annat verk från den muslimska världen måste man nödvändigt ha med sig, och det är den persiske skalden Firdausis underbara epos "*Shah Nameh*", en krönika av samma status som Indiens Mahabharata och Saxo Grammaticus' förträffliga (s)krönika om Danmarks hjältelater genom tiderna, "Danskarnas gester". Tag med båda dessa praktfulla skrönverk till den öde ön!

Så har vi problemet med medeltidens mest omfångsrika litteratur: de isländska sagorna. Man kan ju inte ta med sig hur många och hur tunga tegelstenar som helst till en öde ö. Så mitt råd är: tag åtminstone med Njals saga och Grette Asmundsson, de två största, jämte Gunnlaug Ormstunga, den mest idylliska, som intermezzo, så har man i alla fall gräddan av Islands omistliga bidrag till världens bildningskatt med sig.

Därmed kommer vi fram till högmedeltiden och den första någorlunda sakliga kristna diktaren Dante från Florens. Naturligtvis måste man ha med sig hans Komedi, som han själv aldrig påstod att var gudomlig, och även den nya tidens första och bästa diktsamling "*Vita Nuova*" om begynnelsen av hans stora kärlekssaga till Beatrice, som han skrev så vackert om att han uppnådde höjden av sina ambitioner: den kärleken om någon lever för alltid.

I Dantes släptåg kommer sedan alla de stora italienska renässansklassikerna: Petrarcas sonetter, Boccaccios underbart underhållande Decamerone, Ludovico Ariostos fantastiska version av vad som egentligen hände med den rasande Roland, Macchiavellis syrliga politiska tvetydigheter och kontroversiella originalitet - man har aldrig blivit klok på om han verkligen menade allvar eller inte - samt den överspände Torquato Tassos innerliga hyllning till medeltidens idealistiska höjdpunkt, även om den liksom Tasso gjorde fiasko - det första korståget, besjunget i hans "Det befriade Jerusalem".

Naturligtvis har vi som vanligt glömt många på vägen. Vi har ju alla de underbara trubadurverken från medeltiden om kung Arthur (Chrétien de Troyes), om Lohengrin och Parsifal (Wolfram von Eschenbach), Tristan och Isolde (Gottfrid von Strassburg) och andra sådana underbart romantiska riddargestalter. Vi får heller inte glömma Chaucers ekivoka Canterburysägner, hans bästa verk, eller François

Villons bisarra dikter om den tidens rännstensvärld. Läkaren François Rabelais med alla sina överdrivna och bombastiska oanständigheter får vi heller inte glömma att ta med oss - men då är vi redan inne i renässansen.

Waldsteinsonaten

I musikhistorien förekommer det alltid då och då milstolpar, kompositioner som innebär något helt nytt och blir av oerhörd betydelse för århundraden framöver, då de liksom aldrig lämnar *hit*-listorna utan ligger kvar överst på konsertlistan i århundraden och längre. De är sparsamma till en början, och ett av de första är Palestrinas Marcellusmessa, "*Missa Papae Marcelli*", musikhistoriens kanske första monumentalverk och stilbildande för alla senare ambitioner att göra så stor musik som möjligt. Monteverdis "Orfeo" är ett liknande epokgörande verk, och under 1700-talet börjar dessa milstolpar dyka upp allt tätare: Purcells "Dido och Aeneas", Händels "Messias", Bachs Mattheuspassion och H-moll-messa, Glucks "Orfeus i underjorden", Haydns lanserande av stråkkvartetten och symfonin, Mozarts "Figaros bröllop", "Don Juan", "Trollflöjten" och "Requiem", och så är vi framme vid Beethoven.

Hans produktion av sådana milstolpar är oerhörd, då han koncentrerar sig på sådana. Eroica-symfonin, Ödessymfonin, Nionde symfonin, Missa Solemnis, ja, nästan alla hans symfonier från den femte blir epokgörande bombnedslag. Ändå är det sonaten i dess mer intima form som hans koncentrationsansträngningar får sina mest gyllene uttryck i.

Hans sonater är många, och till de mest epokgörande hör "Kreutzer-sonaten" och "Spöktrion". Men de flesta av hans epokgörande sonater är bara för piano. Det räcker med att nämna "*Pathétique*" och "Månskenssonaten", men lika kvalificerade är "Appassionata" och "Waldstein-sonaten", för att inte tala om "*Der Sturm*" och "*Il Testamento*" - hans pianosonater är 32 till antalet och har alltid varit ytterst väl gôuterade, ju mer så desto större finsmakare det har gällt.

I detta sammanhang intar dock Waldsteinsonaten en särställning. Waldsteinsonaten är skriven under hans enda riktigt lyckliga period, samma period som även såg Rasumovskijkvartetterna, Kreutzer-sonaten och den tredje Eroica-symfonin, den av sina symfonier han själv satte högst. Under första framförandet av Kreutzer-sonaten med honom själv vid pianot kunde han bli så förtjust av ren musikalisk lycka, att han under konsertframförandet mellan variationerna gick fram och omfamnade och kysste sin violinist av ren spontan förtjusning och glädje.

Mitt i denna period, samtidigt med Eroica-symfonin, ligger Waldsteinsonaten. Ett unikt förhållande är förknippat med denna sonat. Beethoven kompromissade aldrig med sin musik. Han fick ofta kritik: "Det är ju omöjligt att spela," "Det här stycket är för långt," "Eroicasymfonin är ju alldeles outhärdligt bullersam och långtråkig," och en violinist blev så arg på Kreutzer-sonaten att han stampade på den (med foten), men Beethoven lyssnade aldrig på det örat, utom i ett undantagsfall: Waldsteinsonaten.

När Beethoven framförde den första gången tyckte någon att den var för lång och att Beethoven borde korta ner den. Vid det tillfället var Beethoven så sällsynt gynnsamt stämd mot sina åhörare att han faktiskt för första och enda gången i sitt liv beskar ett av sina verk: Han avlägsnade hela den andra satsen. I stället improviserade han en kortare övergång till den tredje satsen, och i den formen har sedan Waldsteinsonaten alltid framförts.

Den avlägsnade andra satsen är det stycke som är känt under namnet "*Andante Favori*". Det spelas ofta men alltid lösryckt ur sitt sammanhang - Waldsteinsonaten. Ytterst få pianister har vågat sig på försöket att förlänga Waldsteinsonaten till dess ursprungliga omfång igen. Världens kanske mest ansedda pianist idag, Alfred Brendel, avråder direkt från försöket.

Emellertid finns det vissa djärva självsvåldiga solister i musikhistorien för vilka ingenting var heligt. En av dessa var *Ferruccio Busoni*, pianist och kompositör, en av Sibelius bästa vänner. Han drog sig inte för någonting. Han tolkade all musik efter sitt eget huvud. Beträffande Waldsteinsonaten tyckte han att den påklistrade mellansatsövergången var oacceptabel och skrotade den helt. Han vågade faktiskt sätta in *Andante Favori* igen, men då fattades det ändå något före den sista satsen. En dag löste han problemet. För att ordna en extra raffinerad övergång från *Andante Favoris* F-dur till sista satsens C-dur satte han in den långsamma satsen "*Adagio con espressione*" i Ass-dur från "*Sonata quasi una fantasia*" opus 27 nr 1, och direkt därpå mellanspelet i Ess-dur "Tempo I" för att avsluta dess kadens i ett enkelt G-dur-ackord (bara tre toner: lilla G, D och stora H) och sedan med det fermaterade tvåstrukna G triumferande inleda Waldsteinsonatens sista sats.

Naturligtvis var detta ett brott mot alla regler, men Beethoven själv älskade sådant. Busoni vågade aldrig demonstrera sitt fasliga helgerån offentligt, men somliga medgav att effekten var slående och att resultatet faktiskt gjorde att *Andante Favori* platsade i Waldsteinsonaten.

Vanligen spelas *Andante Favori* för långsamt, tempobeteckningen är "*Grazioso con moto*", alltså "graciöst med fart", men satsen är tekniskt svår, vilket man i konsertsammanhang tyvärr måste ta hänsyn till.

Om man vågar följa Busonis rekommendation är det dock viktigt att *Andante Favori* inte blir en tempomässig svacka efter den underbart briljanta första satsen. Man kan sedan, om man vågar, ta ner tempot i "*Adagio con espressione*", men inte för mycket där heller, för att sedan återuppta topphastighet i sista satsen, kanske den mest briljanta pianosonatsats som någonsin skrivits, - Wilhelm Kempff kallar den homerisk, - den är ett rondo som börjar försynt för att utveckla sig lika titaniskt som *Eroica*-symfonin för att slutligen utmynna i ett jublande prestissimo, med den effekten att sonatsatsen liksom hela tiden avancerar till en högre växel, för att slutligen multiplicera sig själv i kubik och spränga alla begränsningar för ett skapande hjärtas rent musikaliska glädje.

Sonaten är kanske den yppersta av alla sonater - om man inkluderar *Andante Favori* i rätt tempo. Och medge att Busonis kryddförslag är vassare än den fadda kompromissen "*Introduzione - Adagio molto*":s artificiella brasklapp.

Filmer

Frankrike dominerar kvalitetsbiograferna för närvarande - filmen om fransmannen Nostradamus' ovidkommande kärleksäventyr, den senaste klassikern med Gerard Dépardieu på en Balzac-roman, och "Drottning Margot", som ännu inte nått svenska biografer. Tyvärr har vi ännu inte haft möjlighet att se någon av dessa tre.

TV-utbudet har varit ovanligt magert de senaste veckorna - bara fyra filmer har skördats med behållning. Den utmärkta Disney-filmatiseringen av Robert Louis Stevensons "Kidnappad" från 1960 med Peter Finch som Alan Stewart och en ung ännu okänd Peter O'Toole som Rob Roy i praktfull säckpipsduell stod sig mer än väl

fortfarande. "One Man's War" med Anthony Hopkins 1990 om en läkarfamiljs kamp mot diktaturen i Paraguay var intressant genom sin exakta dokumentation av verkligheten, medan även författaren D. H. Lawrence skildrades exakt så stygg och osympatisk som han var i verkligheten i filmen om hans sista år, "Priest of Love" med Ian McKellen. Intressantast var dock Frank Capras gamla svartvita filmatisering från 1937 av James Hiltons "Lost Horizon".

Filmen har nyligen restaurerats till sitt ursprungliga skick i en längd av mer än två timmar, om dock vissa scener saknas fortfarande och ersatts av bara ljudbandet och stillbilder. Trots sin ålder och sitt skamfilade tekniska tillstånd är dock filmen fortfarande (liksom boken) underbar i sin förföriska fantasi och inspiration. På en punkt överträffar dock filmen boken - de underbara bilderna. Ronald Colmans slutliga vandringar mol allena uppe i Tibets överväldigande snövidder är fullständigt hisnande fortfarande i sin hårresande vilda skönhet.

Naturligtvis är boken intressantare i sitt rent intellektuella innehåll, som filmen bara kan återge en bråkdel av. Och idén om Shangri La är lika aktuell fortfarande som den blev 1933 när boken kom ut. Trots världens framfart finns det ännu tidlösa kloster kvar i Tibet.

Vad tibetanerna protesterar emot

I Tibet underhåller Kina en armé på 500,000 man utposterade nära indiska gränsen av vilka 200,000 man är permanenta.

I Tibet har Kina byggt upp 17 hemliga radarstationer och 14 militära flygfält.

I Tibet har Kina etablerat 5 kärnvapenbaser i Kongpo Nyitri, i Powo Tamo, i Rudok, i Golmud och i Nagchuka.

I Tibet har Kina placerat ut 8 ICBM (långdistansrobotar), minst 70 kortdistansrobotar och 20 medeldistansrobotar.

"Nionde Akademin" vid den heliga sjön Koko Nor är en kärnkraftstation för bland annat lagring av kärnavfall. Koko Nor är den största av Tibets fyra heliga sjöar.

I Manchuriet har den manchuriska ursprungsbefolkningen nästan utrotats. Endast 3 miljoner manchurier finns kvar i sitt eget land, medan den kinesiska inflyttningen uppgår till 75 miljoner.

Motsvarande siffror för Inre Mongoliet är 2,5 mongoler mot 8,5 inflyttade kineser.

Motsvarande siffra för Öst-Turkestan ("Sinkiang") är 3 miljoner uigurer mot 7 miljoner inflyttade kineser.

Motsvarande siffra för den tibetanska provinsen Amdo är 900,000 kvarvarande tibetaner mot 3,5 miljoner inflyttade kineser.

I den tibetanska provinsen Kham är det okänt hur många tibetaner som finns kvar, men under deras motstånd mot kineserna mördades 480,000 tibetaner. Sedan dess har 3,6 miljoner kineser etablerat sig i Kham.

I den autonoma provinsen Tibet finns för närvarande 2 miljoner kineser medan tibetanerna är ungefär lika många.

En kines i Tibet kostar Kina lika mycket som 4 kineser i Kina. Dessa kineser i Tibet tvingas tibetanerna betala för genom skatter och inflation.

Före 1959 fanns det 592,558 munkar i Tibet. Idag tillåter kineserna bara 34,000.

Detta är bara några av de punkter som tibetanerna protesterar mot genom demonstrationer. Det värsta är, som Johannes B. Westerberg sade när vi senast

träffades, att kineserna har gjort sig skyldiga till folkmord, till oöverskådlig miljöförstöring i andras länder och till grundlig förstörelse av den tibetanska civilisationen och kulturen, och de tillåts komma undan med det.

(Februari 1995)

Himalayaturer, del 2 : till Mussoorie

Att lämna Dharamsala var något av ett vågspel. Min matsmältningsapparat hade kvaddats från början, jag hade haft feber och uppstötningar och försvagats väsentligt, och i detta skick satte man sig på en trång nattbuss till det ännu kallare och nordligare Manali.

I Kulu fyra mil från målet omkring klockan 3 på natten inträffade en dramatisk thriller. Plötsligt kunde inte bussen fortsätta längre, vi måste byta buss, även allt bagage överflyttades från det ena busstaket till det andra under stor oreda, och jag bad Tony att för säkerhets skull kontrollera att även hans större bagage hade överflyttats. Han nöjde sig med att chauffören betygade för honom att så hade skett, varefter chauffören försvann med den tidigare bussen. När på mitt insisterande kontrollen ändå utfördes visade det sig att Tonys större bagage med hela hans klädförråd inte fanns med.

Det gällde då att klockan 3 en iskall natt i Kulu spåra den tidigare bussen. Den skulle finnas parkerad några kilometer bakom oss. Jag ville springa dit och åtgärda saken men visste inte vägen. Någon taxi fanns inte tillgänglig. Då anmälde sig en ung indier frivilligt som vägvisare, och vi löpte iväg.

Vi kom fram till bussparkeringsplatsen där ett hundratal bussar stod parkerade, och alla hade de något på taket, mest bildäck. Att spåra just vår buss var omöjligt då alla var likadana och lika blåa. Tonys bagage fanns inte heller bland tillvaratagna effekter. Till slut, när jag nästan hade förtvivlat, fann dock min unge vägvisare den rätta bussen med bagage och allt. Bärande det tillsammans löpte vi tillbaka på samma sätt och kom just fram till vår buss när denna genast satte av mot Manali. Tony hade då haft all möda i världen att hålla kvar den.

Fram kom vi klockan 5 på morgonen, och alla hotell var stängda. Ingen kunde hjälpa oss. Vi traskade åstad på egen hand, och när vi misströstat och kommit tillbaka igen fann vi en man ute på promenad med två hundar. Han förde oss till ett hotell som släppte in oss. Detta visade sig vara skumt, utan namn och ännu under konstruktion, och i det rum vi fick var temperaturen 4 grader. Likväl fick vi några timmars sömn om dock med något kalla fötter.

Likväl hade man inte velat missa detta underbara Manali, som mest erinrade om övre Gudbrandsdalen, fast bergen över Manali och Rothangpasset (3955 m) är över 6000 meter höga. Utom ett viktigt buddhistcenter med kloster och tempel har Manali också det gamla hindutemplet Hadimba från 1500-talet inne i en djup skog ovanför byn. Om man går upp från buddhistklostret och håller sig ovanför byn mot väster i riktning norrut och kommer ner vid Hadimba har man haft en oförglömlig skönhetspromenad med vackra vyer som man sedan aldrig glömmer Manali för. Inte undra på att detta är ett beryktat paradiset för hippies. Ur indiernas synpunkt är de nästan som fridlysta och heliga.

Det är vid Manali som även de källor rinner samman som sedan organiserar sig till floden Beas, floden vid vilken Alexander den Store vände. Den rinner från Manali

via Kulu och Mandi för att sedan vända västerut till Pathankot, där den åter vänder söderut för att småningom rinna in i Pakistan och uppgå i Indus. Alexander vände dock långt inne på indiskt område.

Från vårt säregna ofullbordade hotells fönsterglugg hade vi en ovanlig men mycket betecknande utsikt över en gammal engelsk kyrkogård, som var helt förfallen. Sådana engelska kyrkogårdar finns spridda över hela Indien och är alltid patetiska till karaktären. Där ligger mest unga kvinnor och mycket späda barn, som inte klarade det påfrestande klimatet med den mördande solen och de intensiva febrarna. Man vet inte hur många engelsmän som fick sätta livet till bara genom epidemier och en ond bråd död i sängen, men de var ett betydande antal, och större delen av dem utgjordes som sagt av mycket små barn och mycket unga mödrar. Deras kyrkogårdar är alltid försummade om någon underhåller dem över huvud taget. Den utanför vårt fönster var kanske på tio kvadratmeter, bara ett femtal gravar fanns kvar, medan nybyggen och stängsel trängde sig in på gravgården och hotade utplåna den. Vi fann ingen väg in till kyrkogården.

Vårt oförlömliga hotell Kylskåp gav oss extra anledning att snabbt lämna Manali, där solen försvann bakom bergen klockan 4 efter en nästan norskt kort vinterdag, och enda bussen till Simla gick på kvällen och var en 10-timmars nattbuss. Problemet var att min mage var i oordning. Detta medförde en del dramatik på vägen. Efter en oändlig ödemarksetapp utan något rastställe sade jag till Tony, som satt närmare chauffören, att en paus var nödvändig. Chauffören ville inte stanna då det bara var tio minuter till nästa rastplats. Denna motgång utlöste katastrofen. Chauffören tvingades stanna innan allt hade kommit i byxorna. Det var precis 5 minuter för sent, men fem minuter ännu senare hade både inner- och ytterbyxor blivit förstörda för resten av resan. I samband med denna förskräckelse försvann den passagerare som satt ytter om Tony (vi trängdes tre på en hård bänk för två utan utrymme för knäna) spärlöst och kunde ej mer återfinnas någonstans.

Allt löste sig och kom i ordning igen i Simla, som var sig helt likt. Det var som om man suttit på "*The Indian Coffee House*" senast igår och druckit gott kaffe, interiören var fortfarande intakt från före 1947, och hela staden var lika trevlig och oförändrad sedan mina dagar som den kanske varit sedan Kiplings och M.M.Kayes, som föddes här. Till och med samma svarta-börs-haj med släktingar i Arizona dök upp igen på The Mall och hade exakt samma vältaliga erbjudanden om resor och svart växling av dollar som han haft för femton månader sedan, och vi kände också igen varandra. Ett gott hotell fann vi genast vid framkomsten klockan 5 på morgonen med både värme och utsikt; och efter en vecka i Indien visade sig vår ekonomiska situation vara så fördelaktig att vi låg preliminärt 25% på plus - 2000 rupier (500 kronor) i veckan hade vi räknat med och endast förbrukat 1500. Det innebär ungefär 45 kronor om dagen per man inklusive långdistansbussresor och hotell med TV och dusch. Följaktligen kunde vi med gott mod fortsätta.

Tyvärr kunde jag dock inte återfinna mina vänner från '93. Om jag haft mera tid på mig hade jag kunnat leta mig fram till det lilla hotellet på baksidan av staden, men dylika efterforskningar kunde jag nu inte unna mig. Kanske ett annat år....

Den 30 mil långa resan från Simla till Dehra Doon i dragiga dieselbussar halvsprängda av trängsel genom folk som måste stå i gången tiotals mil var den värsta bussetappen hittills trots att det var dagtid. En förnämlig lunch under väntan i Ambala var den enda lindringen. I Dehra Doon hamnade vi sedan i ett billigt hotell utan varmvatten med matsal i källaren - ett typiskt indiskt betonghotell. Vårt rum var utan fönster, dess belysning var vitt neonljus, och de gulkalkade väggarnas

kalhet utan någon dekoration alls överträffades i tröstlöshet endast av det fukt- och mögelskadade takets flagande puts.

Det var naturligtvis inte för det vi reste till Dehra Doon. Anledningen var i stället Mussoorie 35 kilometer därifrån och 1400 meter högre upp, en av dessa talrika engelska "*Hill Stations*" som det vore behjärtansvärt för FN:s UNESCO att ta på sig att rusta upp ordentligt för bevarandet av unik arkitektur och miljö - alla dessa brittiska *Hill Stations* i Himalaya har sin egen särprägel, sin egna fantastiska arkitektur och ihoppusslade stadsplan, sina egna slott och sevärdheter och sina på varje ställe oöverträffbara excentriska egenheter. I Simla är det alla de "lustiga husen" längs the Mall, vanligen korsvirkeshus, i Darjeeling är det hela hotellstadsdelen med sin otroligt anakronistiska brokighet, och i Mussoorie är det de unika parkerna samt alla de gamla palatsen uppe på topparna av raden av kullar.

Vi besteg systematiskt *Gun Hill*, *Librarybasaren*, *Municipal Garden* och andra kullar men upptäckte bortom dessa ytterligare några. Den mest inbjudande hade ett litet indiskt tempel på sin yttersta klippa. När vi befann oss där var det redan sent på eftermiddagen och dags att börja återvända till Dehra Dun, men någon hade indikerat för oss att det i Mussoorie även fanns ett tibetanskt tempel. Detta tyckte vi oss skönja i fjärran från det indiska templet.

Vad vi upptäckte var som en förtrollande uppenbarelse. Vad vi fann var hela den tibetanska kolonin i Mussoorie med skolor och studenter, tempel och IMF-finansierade tandvårdscentraler byggda av medel från Volvos arbetare i Göteborg, och framför allt underbara tibetaner, som brann av iver att få prata med oss. Längst bort låg templet, det första tibetanska tempel som de första tibetanska flyktingarna från Tibet byggde 1960 när även Dalai Lama hade ett tillfälligt säte här, men bortom detta tempel låg ytterligare en liten paviljong längst ute på en klippa på den yttersta kullen längst bort från staden. Hela Mussoorie hade varit skönheten själv, men denna tilltog ju längre bort längs kullarna man kom, och mest betagande var den på den yttersta tibetanska kull-utkanten av staden.

Det finns åtskilliga blomstrande tibetanska kolonier i Indien, den kanske mest betydande utom Dharamsala finns i södra Indien, även i Manali hade vi hälsat på hos tibetaner med tempel och kloster, och till och med Simla hade en liten tibetansk koloni. Men den i Mussoorie var något extra. Här var det nästan bara ungdomar, Tibets framtid, begåvade, språkkunniga, pluggande, levande och glada. Samma blomstring som mött oss redan i Dharamsala erfor man även i Mussoorie. Det var som om man här fick titta in i en öppen dörr mot framtiden med en utsikt som omstrålade en med sitt ljus, sina förhoppningar och sina möjligheter.

Här är det kanske på sin plats att säga något om vad som skiljer hinduismen och buddhismen åt. Egentligen är de samma religion, och de samarbetar ypperligt. Buddha och hans lära utgick från hinduismen, som är den äldre av de två. Vad Buddha tog avstånd från i hinduismen var hela kastsystemet. Därmed grundade han i praktiken en ny kast som stod över alla hinduismens kaster. Enligt hinduismen föds man i den kast man föds i, och ingenting kan förändra ens kastläge så länge man lever. Enligt Buddha kan man inte födas till förtjänster utan måste man skaffa sig dessa helt själv genom rent leverne, rätt handling, insikt och meditation. Därmed är hinduismen trots sin större frihet och dynamik långt mera fatalistisk och tenderande till underkastelse än buddhismen, som trots skenet av rigidare attityder och livsförnekelse i själva verket koncentrerar allt till det rent mänskliga och renodlar och utvecklar detta i en konstruktivism kanske utan motstycke i någon annan religion.

Buddhisterna har alltid råkat ut för katastrofer genom tyranner som sett denna dynamiska konstruktivism och kunskapsodling som ett hotande alternativ till deras eget underkuvningssystem. Således har buddhismen i Kina åtskilliga gånger utsatts för utrotningsförsök av politiskt svartsjuka och maktgalna kejsare, och de som nästan helt lyckades utrota buddhisterna från Indien var faktiskt muslimerna under Stora Moguls omfattande härjningståg överallt i landet, då nästan alla buddhistiska monument förstördes. Buddhismen är på sätt och vis till sitt innersta väsen den direkta motsatsen till allt vad våld och diktatur heter. Det är bara dessa båda mänskliga företeelser som någonsin haft något mot buddhismens totala kastlöshet och renodlande av det rent mänskliga som är enbart konstruktivt och gott till sitt innersta väsen.

En annan intressant olikhet i hinduiskt och buddhistiskt kynne är något som framför allt utlänningar som blir sjuka i Indien får erfara. En hindu betraktar en sjuk västerlänning som bara ett objekt vars sjukdom gör det lättare att mjölka pengar ur honom: man drar fördel av hans svaghet; medan en buddhist hellre tar hand om honom och gör allt för att hjälpa honom bli frisk utan någon beräknande egennytta, i enlighet med Buddhas barmhärtighetsföreskrifter.

(forts. i nästa nummer.)

En Kul Turrea, del 5

Något måste också sägas om de kanadensiska bröderna från den vildaste delen av Alberta. Den yngre var mekaniker och hade råkat ut för ett äktenskap som gått galet, och nu tog hans äldre bror med honom på en hälsosam resa till hälsosammare trakter. Den äldre brodern (37) hade arbetat mest på en oljerigg men till slut tröttnat på all smutsen. Han gick omkring i långt hår och en bredbrättad Vilda Väster-hatt och verkade på långt håll som världens tuffaste veteran. Men han hade ett anatomiskt mycket litet huvud och var världens snällaste man. I Grekland fotograferade de mest sådant som de kände igen från Canada, som ovanliga bilar, originella soptippar, grekiska katter som i deras ögon inte såg ut som katter ska se ut, grekisk vass som de frågade om det var sockerrör eller bambu, och annat sådant. När jag berättade för dem om konstruktionen av Akropolisbyggnaderna för 2500 år sedan trodde de att jag bluffade. "Hur kunde man bygga sådant då när man inte kan det idag?" var deras obesvarbara fråga. Men de var tydligt imponerade när det gick hem hos dem att grekerna faktiskt hade uppfunnit demokratin för 2500 år sedan, vilket de lät sig övertygas om när jag tog dem själva upp på Areopagen och visade dem hur utslitna och blankpolerade av sandaler dess klippor och stentrappor var. Stenar berättar inga lögner.

De var mina reskamrater från Patras, och jag fick sedan ta hand om dem i Athen. De hade bekymmer med sin tvätt, då de rest i två veckor och bytt kläder nästan varje dag, så att nästan hela deras stora och tunga bagage nu bestod av begagnade tvättkläder. Med min hjälp hittade de ett hotell med tvättmaskin, men där var det så kostsamt att tvätta, så de föredrog till slut att helt enkelt lägga hela sin tvätt i duschen, som fanns på rummet. Det kostade ingenting, för hotellet bjöd på vattnet. Men deras rum var mycket litet, det var knappast rum för mer än dubbelsängen, och de hade sedan väldigt mycket tvätt att torka. Samtidigt föredrog de att inta alla sina måltider på rummet. När jag sista gången såg dem var deras lilla rum i en

obeskrivlig röra av torkande tvätt överallt, utspritt bagage överallt och oavslutade vindruvsmåltider överallt. Hur de fick sin nybärgade tvätt att gå ihop med alla sina oavslutade kladdiga vindruvsmåltider översteg en aning min fattningsförmåga. Vem vill frivilligt hitta vindruvor i sina skinande vita kalsonger? När det är för sent både att äta dem och att ha sittandet på dem (eller i dem) ogjort? Vindruvor och tvätt av vita underkläder är liksom varken någon klädsam eller någon aptitlig kombination. Men man kanske har en annan syn på saken vid Klippiga Bergen i Alberta, Canada.

En annan bidragande anledning till att det varken blev Istanbul eller Bulgarien på denna resa var fallet med den bulgariska ambassaden i Athen. Jag hade tänkt gå dit för att få visum till Bulgarien, och idén som sådan var idiotsäker. Det var bara det att den bulgariska ambassaden i Athen inte fanns på kartan.

Det finns områden i Athen som inte upptas av någon karta. De är liksom hemliga områden eller områden som man varken talar om eller beger sig till. I ett sådant distrikt skulle enligt hörsägen den bulgariska ambassaden ligga, men ingen kunde säga var.

Efter mycket oavbrutet forskande kom jag tillsammans med grekiska vänner fram till att enda sättet att ta sig till den bulgariska ambassaden var att ta en taxi och bara hoppas att chauffören kände till den mystiska adressen. Risken med detta var sedan att eventuellt inte kunna ta sig tillbaka till den normala staden igen. Experimentet prövades aldrig, ty efter doktor Sandys ankomst till Athen var lusten mindre än någonsin att betala ett inträde av kanske flera hundra kronor till ett land som inte var bättre än Grekland. Dessutom gick det för närvarande koleraepidemier både i Albanien, Turkiet och Rumänien så troligen även i Bulgarien.

Tre nätter hade efter dessa varierade program tillbringats i Athen, vilket var ett världshistoriskt rekord för undertecknad. Så stressad och så ekonomiskt betänklig hade min tillvaro i Athen alltid varit tidigare att jag aldrig förr tillbringat mer än två nätter där. Även nu försvann alla mina pengar som stoft för vinden, Grekland har alltid ofelbart varit mitt dyraste land, men ändå blev det den här gången hela tre nätter där. Själva hotellet (3 dygn) kostade ändå inte mer än sammanlagt 200 kronor.

Sedan vidtog den festliga returrejan till Italien. Hela besättningen på M/S Poseidonia (HML) var rysk och tämligen generös när det gällde utskänkning av alkohol. När man beställde en kopp kaffe spetsad med cognac fick man själv bestämma hur mycket cognac i man ville ha. Naturligtvis sade man inte stopp genast.

Den ryska besättningen trodde av någon anledning att jag var från Israel. Många nationaliteter har man misstänkt mig för (Ungern, England, Ryssland, Tyskland, Iran, Holland, Tjeckoslovakien, Polen och till och med något kaukasiskt land men aldrig Italien, Sverige eller Finland,) men Israel var ett nytt förslag.

På tåget från Brindisi hade man oturen att hamna i en tågvagn som skakade så intensivt att det var omöjligt att läsa. Mina båda kupékamrater försökte läsa var sin tidning utan att lyckas. Ett konstant darrhant prassel var enda resultatet. Om man inte ens kan läsa en tämligen stabil bok för skakningar på ett tåg, så är det höjden av övermod att där försöka läsa en tunnbladig och överdimensionerad dagstidning. Den måste helt enkelt vägra samarbeta på hur många olika sätt som helst, genom att vika sig, skrynkla sig, glida i händerna, osv.

I kupén bredvid var dörren sönder - den hängde bara fast upptill. Detta innebar, att för varje krök tåget gjorde slängde och slamrade denna dörr något alldeles förfärligt. Varje gång en ny passagerare till sin stora glädje fann en hel ledig kupé för sig själv och ignorerade den lösa dörren till en början lämnade han vanligen frivilligt

denna kupé vid nästa station med all sin entusiasm och glädje fullständigt bortblåsta. Ingen kunde åtgärda dörren fastän många brukade våld. Den slängde och slamrade öronbedövande hela natten, varunder tåget snart blev så fullt att somliga fann sig tvungna att överlåta sig åt denna kupés muntra oväsens oavbrutet skottlossningsmässiga godtycke. Följande morgon verkade dessa stackars offer tämligen bedövade och avslagna, som om de tillbringat en natt på operationsbordet utan bedövning.

(forts. i nästa nummer.)

I detta nummer ber vi om ursäkt för vår hjälpreda till ordmaskin Hugos, som vi hoppas, tillfälligt övergående nycker. Han har inte varit överens med oss i pagineringsfrågan och vid upprepade tillfällen struntat i vår programmerade raka högermarginal. Vi hoppas som sagt att Hugo, liksom vi själva efter en sällsynt krasslighet, skall komma på bättringsvägen.

Då vi av allt att döma reser bort igen på vår vårliga Europarundresa den 27 mars för en månad ber vi om läsarnas tålamod inför nödvändigheten att behöva vänta på nästa nummer av Fritänkaren ända till Maj.

Allt gott inför Våren,

önskar *Fritänkaren*.